

Daniel BAKOTA*, Eligiusz MAŁOLEPSZY**
Arkadiusz PŁOMIŃSKI***, Artur KITA*

Działalność Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w południowo-wschodniej Polsce w latach 1975–1998. Zarys problematyki

Streszczenie

Celem pracy jest przedstawienie działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w południowo-wschodniej Polsce w latach 1975–1998. Obszarem badań objęto teren województwa krośnieńskiego, przemyskiego i rzeszowskiego. W pracy przedstawiono stan organizacyjny Zrzeszeń LZS na omawianym terenie, infrastrukturę sportową, kadre szkoleniową, udział reprezentantów województwa krośnieńskiego, przemyskiego i rzeszowskiego w najważniejszych imprezach sportowych i turystycznych, jak również działalność sportową w szkołach rolniczych.

Słowa kluczowe: Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe, Podkarpacie, imprezy sportowe i turystyczne, szkoły rolnicze.

Celem pracy jest przedstawienie działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe (LZS) w południowo-wschodniej Polsce w latach 1975–1998. W zakresie terytorialnym praca dotyczy obszaru trzech województw: krośnieńskiego, przemyskiego i rzeszowskiego z lat 1975–1998.

W odniesieniu do stanu badań należy stwierdzić, że istnieją prace, które dotyczą poruszanej problematyki, ale dostarczają one tylko fragmentarycznych informacji. Są to prace m.in. Zdzisława Besza, Macieja Brożyny, Jana Ciupki (pod redakcją), Łukasza Lewkowicza i Stanisława Zaborniaka¹.

* Dr, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

** Dr hab. prof. AJD, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

*** Mgr, Instytut Kultury Fizycznej i Turystyki, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie.

¹ Z. Besz, *40 lat Ludowych Zespołów Sportowych województwa przemyskiego 1946–1986*, Przemysł 1986; M. Brożyna, *Działalność i funkcjonowanie Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w szkołach rolniczych regionu krośnieńskiego w latach 1947–1995*, [w:] A. Nowakowski (red.),

Zjazd założycielski Wojewódzkiego Zrzeszenia (WZ) LZS w Krośnie odbył się w dniu 14 sierpnia 1975 r.² Przewodniczącym krośnieńskiego WZ LZS został Józef Michna, wiceprzewodniczącymi – Bronisław Wąsacz i Stanisław Guziak, sekretarzem – Kazimierz Pastuszek, skarbnikiem – Stanisław Piesik, natomiast członkami – Radosław Bochenek, Jan Dobrowolski, Tadeusz Juryś, Adam Smoliński, Stefan Szwabski i Zygmunt Zegarowicz³. Z kolei w skład Wojewódzkiej Komisji Rewizyjnej weszli: Stanisław Burczyk – przewodniczący, Zygmunt Cuzytek, Jan Grochala, Władysław Krówka i Stanisław Patla⁴.

Stan liczebny ogniw LZS/LKS/LKT (jak i liczebność ich członków), biorąc pod uwagę omawiane województwa, wykazywał w latach 1975–1998 duże zróżnicowanie. Największa liczba ogniw (wraz z członkami) istniała na terenie województwa rzeszowskiego, pomimo że pod względem powierzchni było to województwo mniejsze od województwa krośnieńskiego i przemyskiego. Najlepsze lata w działalności LZS/LKS/LKT, na terenie województw południowo-wschodniej Polski, przypadły na okres lat 1975–1980. W 1979 r. istniały 244 ognia LZS/LKS/LKT (16 670 członków) w województwie przemyskim i 275 ogniw (18 588 członków) w województwie krośnieńskim. Z kolei w województwie rzeszowskim najwięcej ogniw istniało w 1980 r. – 346 (26 941 członków). Największy spadek w liczebności ogniw (jak i ich członków) nastąpił pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. Przyczyny tego stanu doszukiwać się można w zmianie systemu finansowania kultury fizycznej, jak również w pogarszającej się sytuacji materialnej mieszkańców wsi. W województwie krośnieńskim najmniej ogniw LZS/LKS/LKT istniało w 1992 r. – 118 ogniw (9530 członków), w województwie przemyskim w 1994 r. – 167 ogniw (9 999 członków), a w województwie rzeszowskim w 1995 r. – 195 ogniw (10 100 członków) (tabela nr 1).

Z przeszłości i współczesności szkolnej kultury fizycznej na 50-lecie SZS (1957–2007), Wadowice 2008, s. 53–61; J. Ciupka (red.), *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Krosno 1996; S. Zaborniak, Ł. Lewkowicz, *Stan badań nad ewolucją kultury fizycznej ludności wiejskiej na Rzeszowszczyźnie*, „Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2010 (1–4), s. 69–78. Zob. też: E. Małolepszy, T. Drozdek-Małolepsza, *Stan badań nad dziejami kultury fizycznej i turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1975–2010*, [w:] J. Kwieciński, M. Tomczak (red.), *Wybrane zagadnienia kultury fizycznej – stan badań*, Konin 2012, s. 229–237.

² Składnica Akt Podkarpackiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie (SA-PZLZSwR), Protokół I Założycielskiego Zjazdu Zrzeszenia LZS w Krośnie w dniu 14 sierpnia 1975 r., b. pag.

³ Tamże.

⁴ Z powodu braku danych trudno ustalić, kiedy dokładnie odbył się zjazd założycielski WZ LZS w Rzeszowie i Przemysłu.

Tabela 1. Stan organizacyjny Zrzeszeń LZS w Polsce południowo-wschodniej w latach 1975–1998

Rok	Województwo krośnieńskie		Województwo przemyskie		Województwo rzeszowskie	
	Liczba ogniw LZS/LKS/LKT	Liczba członków	Liczba ogniw LZS/LKS/LKT	Liczba członków	Liczba ogniw LZS/LKS/LKT	Liczba członków
1975	260	14 772	227	14 070	266	21 098
1976	261	16 315	236	14 425	293	25 493
1977	267	16 957	242	15 463	318	26 669
1978	273	18 172	244	16 063	332	26 662
1979	275	18 588	244	16 670	341	28 366
1980	265	18 798	244	16 167	346	26 941
1981	258	18 804	227	14 101	329	24 660
1982	239	17 503	233	14 349	331	24 593
1983	232	17 201	233	13 942	327	24 328
1984	234	16 235	223	13 299	329	20 262
1985	218	17 132	225	13 665	320	20 222
1986	206	13 545	232	15 299	322	20 744
1987	202	14 171	241	16 352	312	21 448
1988	179	8 902	233	14 297	285	17 923
1989	142	6 987	227	12 615	280	17 091
1990	129	6 639	217	11 985	272	16 685
1991	122	10 050	185	11 109	274	17 993
1992	118	9 530	181	10 969	242	15 780
1993	122	9 610	182	11 004	235	15 320
1994	131	9 992	167	9 999	247	16 194
1995	136	9 048	184	11 240	195	10 100
1996	130	7 890	186	11 365	196	10 300
1997	143	7 540	186	9 000	201	8 020
1998	143	6 930	150	7 000	180	7 600

Źródło: Archiwum Państwowe w Łodzi, Oddział w Sieradzu (APŁOS), Urząd Statystyczny w Sieradzu, Działalność wybranych organizacji masowej kultury fizycznej za lata 1988–1989, b. pag.; Składnica Akt Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Warszawie (SAKZLZSwW), Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie na IX Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1975–1978, Warszawa 1979, s. 66–68; Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Rada Główna. Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za lata 1979–1983, Warszawa, maj 1984, b. pag.; Tabele do sprawozdania Rady Główny na XI Krajowy Zjazd Zrzeszenia LZS, Warszawa 1988, b. pag.; Sprawozdanie na XIII Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1991–1995, Warszawa 1996, s. 92–95; Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 19–20.V.2000, s. 82–83, 85–86; *Kultura fizyczna w latach 1990–1998*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1999, s. 3.

Istotnym elementem w działalności struktur Zrzeszenia LZS była infrastruktura sportowa i kadra szkoleniowa. W II połowie lat siedemdziesiątych XX w. stan infrastruktury Zrzeszenia LZS na terenie województwa krośnieńskiego był na przeciętnym poziomie⁵. W części gmin, m.in. w Czarnej, Dydni, Nozdrzu i Wojaszówce nie było terenów, na których wyznaczono by boiska sportowe. Ponadto, jak czytamy w sprawozdaniu II Wojewódzkiego Zjazdu Delegatów LZS w Krośnie, „istniejące obiekty i urządzenia sportowe nie były należycie użytkowane i modernizowane”, np. obiekty sportowe w Haczowie, Iwoniczu, Siepietnicy i Zarszynie⁶. W omawianym okresie wybudowano nowe obiekty sportowe w Jasionowie, Nowosielskach, Odrzykoniu, Przysietnicy, Żeglcach oraz kilka boisk sportowych na terenie gminy Jedlicze. Największą inwestycją sportową była modernizacja stadionu sportowego oraz wybudowanie hali sportowej z zapleczem hotelowym (30 miejsc) w Besku⁷. Warto nadmienić, iż część prac budowlanych i modernizacyjnych wykonano w czynie społecznym.

W zakresie działalności WZ LZS w Rzeszowie (w okresie 1984–1987) rozpoczęto prace nad następującymi inwestycjami sportowymi: budowa Gminnego Ośrodka Sportu i Rekreacji w Kuryłówce; budowa pawilonu sportowego w Bratkowicach; budowa kompleksu boisk sportowych i pawilonu szatniowego w Woli Mieleckiej; budowa stadionu sportowego wraz z urządzeniami w Krzemienicy; budowa pawilonu sportowego w Niechorzu; budowa boiska do piłki nożnej w Chorzelowie, Książnicach i Rydzewie; budowa pawilonu sportowego w Solinie; budowa stadionu sportowego w Kosinie; rozbudowa ośrodka jeździeckiego w Zabajce; budowa sali sportowej w Nienadówce i Kawęczynie; budowa boiska sportowego w Husowie i rozbudowa pawilonu sportowego w Nowej Wsi⁸.

Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w Rzeszowie (wspólnie z Radą Główną Zrzeszenia LZS) przeszkoliło na kursach: w 1984 r. – 59 sędziów i 72 organizatorów sportu; w 1985 r. – 120 sędziów i 90 organizatorów sportu; w 1986 r. – 50 sędziów i 80 organizatorów sportu; a w 1987 r. – 67 sędziów i 63 organizatorów sportu⁹.

W II połowie lat siedemdziesiątych XX w. w WZ LZS w Krośnie istniała następująca liczba sekcji sportowych: w 1975 r. – 816, w 1976 r. – 797, w 1977 r. – 950, w 1978 r. – 990¹⁰. Wśród sekcji sportowych (według stanu na 1978 r.),

⁵ SAPZLZSwR, II Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS. Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 11 marzec 1979 r., s. 25.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże, s. 27.

⁸ SAPZLZSwR, XI Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie, Rzeszów, marzec 1988, s. 28–29.

⁹ Tamże, s. 27.

¹⁰ SAPZLZSwR, II Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS. Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 11 marzec 1979 r., b. pag.

najwięcej było sekcji piłki nożnej (253), piłki siatkowej (204), tenisa stołowego (198), sekcji szachowych (178) i sekcji warcabów (80). Natomiast według stanu na 1983 r., pod względem liczebności sekcji, najwięcej było: sekcji tenisa stołowego (253), piłki nożnej (179), sekcji szachowych (127), piłki siatkowej (116) i sekcji warcabów (105)¹¹.

Drużyny Zrzeszenia LZS uczestniczyły w finałach turnieju szachowego o „Złotą Wieżę”. Po raz pierwszy w rozgrywkach finałowych szachiści z Podkarpacia wystąpili w 1976 r. Drużyna LZS Jeżowo (województwo przemyskie) zajęła XIII miejsce¹². Finał centralny rozgrywek szachowych w 1978 r. odbył się w Warszawie. Reprezentanci WZ LZS w Krośnie – LZS „Mechanizator” Ustrzyki Dolne uplasowali się na IX miejscu¹³. W 1982 r. szachiści LKS „Sporasz” Kańczuga na turnieju rozegranym w Opinogórze zajęli VIII miejsce, natomiast w 1986 r. (w Głogowie) uplasowali się na XI miejscu¹⁴. Wojewódzkie Zrzeszenie LZS w Rzeszowie było organizatorem finałów XXIX edycji rozgrywek. Zawody zostały rozegrane w dniach 22–29 kwietnia 1987 r. w Łąncucie. Drużyna gospodarzy – LZS „Bażant” Krasne – uplasowała się na ostatniej XI pozycji¹⁵. Dobrze wystartowali szachiści LKS „Sanovia” Lesko (WZ LZS Krosno) w finałach rozgrywek o „Złotą Wieżę” w 1990 r., zajmując VI miejsce¹⁶. W dniach 4–10 maja 1998 r. w Koszęcinie odbyła się jubileuszowa XL edycja rozgrywek. Ponownie reprezentujący WZ LZS w Krośnie – szachiści LKS „Brzozovia” Brzozów uplasowali się na IX miejscu¹⁷.

Od 1985 r. rozgrywano turniej piłki nożnej „Piłkarska Kadra Czeką” dla drużyn ze środowisk wiejskich. Do rozgrywek centralnych awansowały drużyny z Podkarpacia. W I edycji rozgrywek drużyna LKS „Sanovia” Lesko zdobyła III miejsce¹⁸. W latach 1987–1988 piłkarze SP nr 2 Kolbuszowa uczestniczyli w rozgrywkach finałowych, zajmując kolejno V i VIII miejsce. Zespół LZS „Szarotka” Uherce (Krosno) zdobył brązowy medal turnieju w 1989 r., natomiast zespół SP nr 2 Jasło w 1990 r. zajął IV miejsce¹⁹. W następnych latach zespoły z Podkarpacia awansowały do rozgrywek centralnych, zajmując w 1994 r.

¹¹ SAPZLZSwR, IV Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS, Krosno 24 III 1988 r., b. pag.

¹² J. Moraś, Z. Tyszkiewicz, *50 lat Turnieju Szachowego o „Złotą Wieżę”*, Warszawa 2009, s. 28.

¹³ SAPZLZSwR, II Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS. Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 11 marzec 1979, s. 17; J. Moraś, Z. Tyszkiewicz, dz. cyt., s. 32. Według sprawozdania z działalności za lata 1975–1978 WZ LZS w Krośnie szachiści LZS „Mechanizatora” Ustrzyki Dolne zajęli 6 miejsce.

¹⁴ J. Moraś, Z. Tyszkiewicz, dz. cyt., s. 41, 50.

¹⁵ Tamże, s. 51.

¹⁶ SAPZLZSwR, Protokół z V Wojewódzkiego Zjazdu Delegatów Zrzeszenia LZS w Krośnie odbytego w dniu 23.03.1991 r., b. pag.

¹⁷ J. Moraś, Z. Tyszkiewicz, dz. cyt., s. 74.

¹⁸ J. Ciupka (red.), dz. cyt., s. 102.

¹⁹ Tamże, s. 103–104.

– IV miejsce – SP w Horyńcu (Przemyśl); w 1996 r. – VI miejsce – LKS Team Przecław (Rzeszów) i w 1997 r. – V miejsce – SP Oleszyce (Przemyśl).

W omawianym okresie na obszarach województw krośnieńskiego, przemyskiego i rzeszowskiego liczba imprez sportowych organizowanych przez WZ LZS wykazywała tendencje zmienne. Adekwatnie do liczby organizowanych imprez zmieniał się stan osobowy uczestników. W województwie krośnieńskim i przemyskim najwięcej imprez sportowych organizowano w końcu lat siedemdziesiątych XX wieku. W województwie krośnieńskim w 1979 r. zorganizowano 6066 imprez sportowych, w których uczestniczyły 199 142 osoby. Natomiast działacze LZS z obszaru województwa przemyskiego najwięcej imprez zorganizowali w 1978 r. (6008 imprez, 289 286 uczestników). W województwie rzeszowskim pod względem imprez sportowych rekordowy był 1987 r. – 13 548 imprez. Liczba ta nie przełożyła się bezpośrednio na liczbę uczestników i spośród wszystkich lat omawianego okresu w imprezach sportowych zorganizowanych przez rzeszowskie LZS najwięcej osób uczestniczyło w 1980 r. – 285 350 (tab. nr 2).

Tabela 2. Imprezy sportowe i uczestnicy imprez sportowych w działalności Zrzeszeń LZS w Polsce południowo-wschodniej w latach 1975–1998

Rok	Województwo krośnieńskie		Województwo przemyskie		Województwo rzeszowskie	
	Liczba imprez sportowych	Liczba uczestników imprez sportowych	Liczba imprez sportowych	Liczba uczestników imprez sportowych	Liczba imprez sportowych	Liczba uczestników imprez sportowych
1975	3 188	87 365	3 975	162 474	3 439	93 423
1976	3 316	99 615	5 097	215 966	5 705	129 483
1977	5 084	155 356	5 734	251 324	5 565	132 922
1978	5 413	165 112	6 008	289 286	6 891	211 190
1979	6 066	199 142	5 677	247 584	8 904	269 397
1980	4 533	177 276	5 181	241 000	9 814	285 350
1981	4 632	172 905	4 512	178 489	6 023	206 217
1982	3 790	137 811	4 231	154 850	7 396	199 586
1983	4 013	146 454	4 661	168 619	7 404	203 487
1984	5 623	178 774	4 357	162 749	8 241	214 738
1985	4 097	128 701	4 777	196 007	7 532	184 763
1986	4 124	128 901	5 445	237 648	5 712	194 712
1987	3 505	125 868	5 867	246 294	13 548	184 657
1988	2 436	81 769	5 577	233 775	4 804	149 413
1989	2 430	82 959	5 151	196 957	5 136	156 796
1990	—	—	—	—	5 537	181 957
1991	—	—	—	—	6 421	176 273

Tabela 2. Imprezy sportowe... (cd.)

Rok	Województwo krośnieńskie		Województwo przemyskie		Województwo rzeszowskie	
	Liczba imprez sportowych	Liczba uczestników imprez sportowych	Liczba imprez sportowych	Liczba uczestników imprez sportowych	Liczba imprez sportowych	Liczba uczestników imprez sportowych
1992	—	—	—	—	6 793	184 443
1993	—	—	—	—	5 894	168 794
1994	—	—	—	—	5 215	165 210
1995	—	—	—	—	4 074	149 774
1996	3 476	109 460	4 305	138 020	1 703	75 300
1997	3 680	115 530	4 543	150 950	1 760	70 750
1998	3 747	119 200	4 890	161 500	1 870	85 470

Źródło: APŁOS, Urząd Statystyczny w Sieradzu, Działalność wybranych organizacji masowej kultury fizycznej za lata 1988–1989, b. pag.; SAKZLZSwW, Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie na IX Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1975–1978, Warszawa 1979, s. 71–72; Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Rada Główna. Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za lata 1979–1983, Warszawa, maj 1984, b. pag.; Tabele do sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Zrzeszenia LZS, Warszawa 1988, b. pag.; Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 19–20 V 2000, s. 88–91; P. Siry, *Działalność Ludowych Zespołów Sportowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1970–1995* (praca magisterska), WSP Rzeszów 1997, s. 74–75.

Począwszy od 1997 r., wyróżniającym się w działalności sportowej klubom Zrzeszenia LZS przyznawano status Wiodących Ludowych Zespołów Sportowych (WLKS). Warunkiem otrzymania statusu WLKS była odpowiednia liczba punktów zdobyta przez klub we współzawodnictwie sportowym dzieci i młodzieży oraz „możliwość współpracy z innymi sekcjami i oddziaływanie na ich pracę szkoleniową”²⁰. W 1997 r. status WLKS otrzymał MLKS „Nurt” Przemysł (tenis stołowy); a w 1998 r. LKS „Bieszczady” Ustrzyki Dolne (zapasy – Krośno), LKS „Azalia” Brzózka Królewska (kolarstwo – Rzeszów) i MLKS „Nurt” Przemysł (tenis stołowy). W 1997 r. dla wybijających się ośrodków sportowych powoływano internaty sportowe. Internat sportowy powołano w WZ LZS w Krośnie (Zespół Szkół Rolniczych Trzcinnica – lekkoatletyka). Istniał w latach 1997–1998.

Działalność sportową realizowano w szkołach rolniczych. W ramach współzawodnictwa sportowego organizowano Igrzyska Młodzieży Szkół Rolniczych i Leśnych – IMSRiL (w cyklu dwuletnim) oraz Mistrzostwa Polski Szkół Rolniczych (w cyklu dwuletnim). Młodzież szkół rolniczych z województwa kro-

²⁰ SAKZLZSwW, Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 19–20 V 2000, s. 41.

śnińskiego najlepiej wystartowała w IMSRiL w Poznaniu w 1981 r.²¹ Krośnieńskie wywalczyli 8 medali w lekkoatletyce (3 medale złote, 3 medale srebrne i 2 medale brązowe).

W 1985 r. IMSRiL odbyły się w Białymstoku. Uczniowie szkół rolniczych z województwa rzeszowskiego zdobyli 9 medali i zajęli w klasyfikacji województw XI miejsce²². Rzeszowianie zdobyli medale w następujących dyscyplinach: koszykówka dziewcząt, sporty obronne, tenis stołowy i zapasy. W punktacji igrzysk najlepszą szkołą z województwa rzeszowskiego okazał się Zespół Szkół Zawodowych (ZSZ) CZS „SCH” w Rzeszowie. Młodzież szkół rolniczych z województwa krośnieńskiego nie wywalczyła medalu.

Kolejne IMSRiL odbyły się w 1987 r. w Krakowie²³. Reprezentanci województwa rzeszowskiego zdobyli 11 medali i zajęli w klasyfikacji drużynowej IX miejsce. Medale złote wywalczyli: drużyna koszykarek ZSZ CZS „SCH”, Marek Czuba – zapasy (ZSR w Ropczycach), Jacek Majewski – zapasy (Zespół Szkół Mechanizacji Rolnictwa [ZSMR] w Łańcucie), Stanisław Janus – sporty obronne (ZSR w Rzemieniu), drużyna dziewcząt w letnim trójboju obronnym (ZSR w Rzemieniu). Znacznie lepiej – w porównaniu do poprzednich igrzysk – zaprezentowali się uczniowie z województwa krośnieńskiego. Wywalczyli 3 medale brązowe: w lekkoatletyce – Wiesław Góra i Marzena Lach (ZSR Trzcinnica) i w podnoszeniu ciężarów – Grzegorz Wawrzyniak (Zespół Szkół Lesnych [ZSL] w Lesku)²⁴.

Obok sportu kwalifikowanego i masowego duże znaczenie w Zrzeszeniu LZS przykładano do działalności turystycznej. Zamierzenia te dotyczyły szkolenia i doszkalania kadr organizatorów i instruktorów turystyki; rozwijania różnych form turystyki kwalifikowanej (kolarskiej, motorowej i narciarskiej) oraz wzbogacania i uatrakcyjnienia programu imprez turystycznych²⁵.

W badanym okresie największa liczba imprez turystycznych, jak również liczba uczestników tych imprez, występowała w II połowie lat siedemdziesiątych i w I połowie lat osiemdziesiątych XX w. (tab. nr 3). Uwaga ta dotyczy szczególnie działalności Zrzeszenia LZS na obszarze województwa krośnieńskiego. Znaczący spadek imprez i uczestników imprez turystycznych nastąpił – w działalności Zrzeszenia LZS w Polsce południowo-wschodniej – w okresie transformacji ustrojowej (po 1989 r.). Warto zwrócić uwagę, iż tendencja ta miała charakter ogólnopolski (Zrzeszenie LZS w Polsce), natomiast w stopniu znaczącym w zakresie działalności turystycznej.

²¹ J. Ciupka (red.), dz. cyt., s. 281.

²² SAPZLZSwR, XI Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie, Rzeszów, marzec 1988, s. 9.

²³ Tamże, s. 9–10.

²⁴ SAPZLZSwR, IV Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS, Krosno 24.III.1988 r., s. 17–18.

²⁵ SAPZLZSwR, II Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS. Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 11 marzec 1979 r., s. 21.

Tabela 3. Imprezy turystyczne i uczestnicy imprez turystycznych w działalności Zrzeszeń LZS w Polsce południowo-wschodniej w latach 1975–1998

Rok	Województwo krośnieńskie		Województwo przemyskie		Województwo rzeszowskie	
	Liczba imprez turystycznych	Liczba uczestników imprez turystycznych	Liczba imprez turystycznych	Liczba uczestników imprez turystycznych	Liczba imprez turystycznych	Liczba uczestników imprez turystycznych
1975	1 364	29 887	662	32 014	761	19 998
1976	975	21 728	604	29 382	319	22 793
1977	1 284	28 908	1 421	62 075	960	27 372
1978	1 337	30 081	1 372	58 204	2 890	55 238
1979	1 371	39 182	1 114	45 860	1 196	49 735
1980	1 004	27 798	973	45 499	1 414	40 422
1981	971	25 118	556	24 743	946	29 804
1982	660	18 258	527	22 139	917	28 287
1983	528	15 373	411	16 582	946	28 224
1984	531	13 538	304	13 316	1 151	40 032
1985	420	13 616	632	22 310	957	35 920
1986	425	13 724	746	29 443	924	37 820
1987	400	13 402	664	30 497	777	27 257
1988	—	—	—	—	—	—
1989	—	—	—	—	—	—
1990	230	8 230	—	—	—	—
1991	206	7 230	180	6 522	338	11 651
1992	184	6 080	149	4 860	253	7 684
1993	165	5 450	130	4 505	236	5 720
1994	157	5 042	—	—	—	—
1995	137	5 060	67	2 650	135	3 510
1996	156	5 536	68	2 620	120	3 400
1997	126	4 320	—	—	151	5 129
1998	99	3 156	—	—	145	6 409

Źródło: SAKZLZSwW, Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie na IX Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1975–1978, Warszawa 1979, s. 77–78; Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Rada Główna. Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za lata 1979–1983, Warszawa, maj 1984, b. pag.; Tabele do sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Zrzeszenia LZS, Warszawa 1988, b. pag.; Sprawozdanie na XIII Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1991–1995, Warszawa 1996, s. 115; Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 19–20.V.2000, s. 91–94; P. Świder, *Kultura fizyczna na terenie województwa krośnieńskiego w latach 1975–1998* (praca doktorska), ZWKF Gorzów Wlkp. 2007, s. 185.

W zakresie działalności WZ LZS w Krośnie, w latach 1975–1978, przeszkolono na kursach centralnych 7 instruktorów rekreacji i turystyki, a na szczeblu wojewódzkim 110 organizatorów turystyki wiejskiej. Z kolei w latach 1984–1987 na 5 kursach przeszkolono 133 organizatorów turystyki wiejskiej²⁶. Członkowie rzeszowskiego WZ LZS uczestniczyli w kursach instruktorów i organizatorów turystyki, m.in. w 1984 r. kurs organizatora turystyki ukończyło 50 osób, w 1986 r. – 62 osoby, a w 1987 r. – 32 osoby²⁷.

Imprezy turystyczne miały charakter regionalny i ogólnopolski. Członkowie Zrzeszenia LZS w południowo-wschodniej Polsce uczestniczyli m.in. w następujących imprezach turystycznych o charakterze ogólnopolskim: Gwiazdzisty Rajd Motorowy „Szlakiem Walk i Chwały LWP i AR na Ziemi Rzeszowskiej”, Ogólnopolski Narciarski Rajd Chłopski w Rajczy, Ogólnopolski Zlot Młodzieży Szkół Rolniczych, Ogólnopolski Zlot Organizatorów i Instruktorów Turystyki Wiejskiej, Ogólnopolski Zlot Turystyczny Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”, Szkolne Obozy Wędrownie „Szlakiem Wiedzy i Przygód”, „Pokochajmy motorower”, „Rowerem wszędzie”, „Złoty Kask”²⁸.

Członkowie WZ LZS w Krośnie brali udział m.in. (w latach 1975–1978) w IV Ogólnopolskim Zlocie Organizatorów i Instruktorów Turystyki Wiejskiej w Suścu, zajmując VIII miejsce (na 28 sklasyfikowanych województw); XIV Ogólnopolskim Zlocie Turystów Wsi w Stężycy (turyści WZ LZS w Krośnie zajęli XII miejsce); XV Zlocie Turystów Motorowych Wsi w Opolu Lubelskim (IV miejsce).

Z inicjatywy WZ LZS w Przemyśle organizowano Ogólnopolski Zlot Turystyczny Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”²⁹. Celem zlotu, oprócz popularyzacji turystyki i rekreacji, było „oddanie hołdu poległym w strajkach chłopskich” oraz „poznanie historii i dorobku regionu i jego walorów turystycznych”. W zlocie mogła uczestniczyć drużyna składająca się z 10 osób. W programie konkurencji zlotowych znalazły się: konkurs wiedzy ze znajomości problematyki ruchu ludowego, ze szczególnym uwzględnieniem regionu małopolskiego; konkurs wiedzy ze znajomości zagadnień turystyczno-krajoznawczych województwa przemyskiego; konkurs organizacji konkurencji rekreacyjnych; wystrój miasteczka zlotowego³⁰. Oprócz WZ LZS w Przemyśle

²⁶ Tamże, s. 24; IV Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS, Krosno 24 III 1988 r., s. 23.

²⁷ SAPZLZSwR, XI Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie, Rzeszów, marzec 1988, s. 27.

²⁸ SAPZLZSwR, XI Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie, Rzeszów, marzec 1988, s. 26; II Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS. Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno 11 marzec 1979 r., s. 23–24; Regulamin I Ogólnopolskiego Zlotu Turystycznego Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”, b. pag.

²⁹ SAPZLZSwR, Regulamin I Ogólnopolskiego Zlotu Turystycznego Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”, b. pag.

³⁰ Tamże.

współorganizatorem zlotu były: Naczelny Komitet Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego, Zarząd Krajowy Związku Młodzieży Wiejskiej, Urząd Wojewódzki w Przemyślu i Spółdzielczy Uniwersytet Ludowy w Gaci. Pierwszy zlot odbył się w Gaci w dniach 12–14 maja 1989 r. W tym samym roku (1989) członkowie WZ LZS w Przemyślu uczestniczyli w 7 imprezach turystycznych (z 8 imprez zaplanowanych), m.in.: w Ogólnopolskim Zlocie Turystycznym Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”; w Wojewódzkim Zlocie Organizatorów i Instruktorów Turystyki Wiejskiej oraz w Wojewódzkim Zlocie Turystyczno-Szkoleniowym Młodzieży Szkół Rolniczych w Zarzeczcu³¹.

Wojewódzkie Zrzeszenia LZS z siedzibą w Krośnie, Przemyślu i Rzeszowie odegrały w latach 1975–1998 znaczącą rolę w rozwoju sportu na terenie południowo-wschodniej Polski. Największa liczba ogniw (wraz z członkami), porównując województwo krośnieńskie, przemyskie i rzeszowskie, istniała – w najmniejszym pod względem powierzchni – województwie rzeszowskim. W II połowie lat siedemdziesiątych i w latach osiemdziesiątych XX w. WZ LZS w Rzeszowie organizowało także najwięcej imprez sportowych. W latach 1996–1998 inicjatywę w tym zakresie przejęło województwo przemyskie i krośnieńskie. Sportowcy Zrzeszenia LZS z omawianych województw z powodzeniem startowali w ogólnopolskich turniejach, np. w turnieju szachowym o „Złotą Wieżę” czy w turnieju „Piłkarska Kadra Czeka”. We współzawodnictwie sportowym nieźle radzili sobie też uczniowie szkół rolniczych. W latach osiemdziesiątych XX w. w IMSRiL najlepsze wyniki osiągnęli uczniowie takich szkół, jak: ZSZ CZS „SCH” w Rzeszowie, ZSMR w Łąncucie, ZSR w Ropczycach, ZSR w Rzemieniu, ZSR w Trzcinicy i ZSL w Lesku.

Zrzeszenia LZS z terenu południowo-wschodniej Polski prężnie działały na polu turystyki. Oprócz uczestnictwa w imprezach ogólnopolskich, same były organizatorami imprez na tym szczeblu. Przykładem może być organizowany od 1989 r., z inicjatywy WZ LZS w Przemyślu – Ogólnopolski Zlot Turystyczny Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Łodzi, Oddział w Sieradzu.

Składnica Akt Krajowego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Warszawie

Składnica Akt Podkarpackiego Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie.

³¹ SAPZLZSwR, Informacja dotycząca realizacji kalendarza imprez turystycznych w 1989 r., b. pag.

II. Źródła drukowane

- II Wojewódzki Zjazd Delegatów LZS. Wojewódzkie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe w Krośnie, Krosno, 11 marca 1979 r.
- IV Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS, Krosno 24 III 1988 r.
- XI Wojewódzki Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Rzeszowie, Rzeszów, marzec 1988 r.
- Informacja dotycząca realizacji kalendarza imprez turystycznych w 1989 r.
- Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie na IX Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1975–1978, Warszawa 1979.
- Rada Główna Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe. Sprawozdanie z działalności za lata 1996–1999, Warszawa 19–20 V 2000.
- Regulamin I Ogólnopolskiego Zlotu Turystycznego Szlakami Ruchu Ludowego pn. „Na Gackiej Górze”.
- Protokół z V Wojewódzkiego Zjazdu Delegatów Zrzeszenia LZS w Krośnie odbytego w dniu 23.03.1991 r.
- Sprawozdanie na XIII Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe za lata 1991–1995, Warszawa 1996.
- Tabele do sprawozdania Rady Głównej na XI Krajowy Zjazd Zrzeszenia LZS, Warszawa 1988.
- Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe. Rada Główna. Sprawozdanie na X Krajowy Zjazd Delegatów Zrzeszenia LZS za lata 1979–1983, Warszawa, maj 1984.

B. Literatura

I. Publikacje

- Besz Z., *40 lat Ludowych Zespołów Sportowych województwa przemyskiego 1946–1986*, Przemyśl 1986.
- Brożyna M., *Działalność i funkcjonowanie Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w szkołach rolniczych regionu krośnieńskiego w latach 1947–1995*, [w:] Nowakowski A. (red.), *Z przeszłości i współczesności szkolnej kultury fizycznej na 50-lecie SZS (1957–2007)*, Wadowice 2008.
- Ciupka J. (red.), *Zarys historii sportu wiejskiego na Podkarpaciu w latach 1946–1996*, Krosno 1996.
- Czech S., *Sport w powiecie brzozowskim 1893–2012*, Brzozów 2012.
- Kultura fizyczna w latach 1990–1998*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1999.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., *Stan badań nad dziejami kultury fizycznej i turystyki w działalności Zrzeszenia Ludowe Zespoły Sportowe w Polsce w latach 1975–2010*, [w:] Kwieciński J., Tomczak M. (red.), *Wybrane zagadnienia kultury fizycznej – stan badań*, Konin 2012.

- Moraś J., Tyszkiewicz Z., *50 lat Turnieju Szachowego o „Złotą Wieżę”*, Warszawa 2009.
- Nycz T., Witkowski S., *40 lat Turnieju Szachowego o „Złotą Wieżę”*, Warszawa 1998.
- Zaborniak S., Lewkowicz Ł., *Stan badań nad ewolucją kultury fizycznej ludności wiejskiej na Rzeszowszczyźnie*, „Przegląd Naukowy Kultury Fizycznej Uniwersytetu Rzeszowskiego” 2010 (1–4).

II. Prace niepublikowane

- Siry P., *Działalność Ludowych Zespołów Sportowych na Rzeszowszczyźnie w latach 1970–1995* (praca magisterska), WSP Rzeszów 1997.
- Świder P., *Kultura fizyczna na terenie województwa krośnieńskiego w latach 1975–1998* (praca doktorska), ZWKF Gorzów Wlkp. 2007.
- Warchoń K., *Kultura fizyczna w województwie przemyskim w latach 1975–1998* (praca doktorska), AWF Warszawa 2000.

Abstract

Activities of Association of Rural Sports Teams in South-Eastern Poland in Years 1975–1998. Outline of the Issues

Activities of the Association of Rural Sports Teams (LZS) in the south – eastern Poland in the years 1975–1998 are the main aim of the paper. The area of research has covered the territory of krośnieńskie, przemyskie and rzeszowskie provinces. The paper presents the organizational condition of LZS Associations in the area discussed, sports infrastructure, training personnel, participation of krośnieńskie, przemyskie and rzeszowskie province representatives in major sports and tourist events, as well as sports activities in agricultural schools.

Key words: Association of Rural Sports Teams, Subcarpathia, sports and tourist events, agricultural schools.